

РЕЦЕНЗИЯ

за
дисертационния труд на **Дона Стелиянова Стоянова**, редовен
докторант към катедра „Скулптура” на Националната
Художествена Академия
на тема:

„Праисторическата пластика и нейните съвременни проекции в българската скулптура”

Научен ръководител: проф.д-р Димитър Зашев
за присъждане на образователната и научна степен „**Доктор**” по
шифър 05.08.04 Изкуствознание и изобразителни изкуства.

Рецензент: проф. Иван Праматаров

Предложеният от докторантката **Дона Стоянова** дисертационен труд се състои от увод, три глави, заключение, използвана литература, филмография, индекс на илюстрациите и приложения във вид на: три таблици, илюстративна част към текста и каталог на праисторическата антропоморфна пластика от българските земи. Обемът на дисертационния труд е 218 страници плюс 272 страници приложения – общо 490 страници. Използвани са 516 източника.

Първото впечатление от предложения дисертационен труд е за една изключителна научна добросъвестност с която авторът обхваща темата в цялата и сложност и пълнота – с обема на обширен конкретен материал.

Впечатлява логичното структуриране на дисертационния труд. Ясно и прецизно са конституирани и формулирани обект, предмет, основни цели, задачи и хипотеза на изследването.

Към предварително казаното, искам да отбележа начина по който е поставена темата – не просто да констатира формалния видим контакт на съвременната скулптура с праисторическата

пластика като стилистични подобия, но като богато и сложно явление станало една от основните причини променили решително съвременните пластични изкуства.

Така поставена, темата разглежда контакта не просто като „явление в професията”, а в голямата тема на „човешкото”, с носталгия към времето на природния автентичен човек и началасилно деформирани от последващо развитие.

И още – широтата с която авторът поставя и изследва темата си, подава и една специфична трудност при нейния коментар, превръщайки всяка една от частите на труда в достатъчен повод за самостоятелен анализ – нещо, което е трудно да бъде изпълнено в една кратка рецензия.

Ще спомена накратко най-важното.

По глава първа: **„Примитивът”**

Проследено е терминологичното развитие на понятието, като от една конкретна професионална характеристика на стилистични особености, прераства в богато и сложно понятие – синоним на необременено, чисто и автентично изкуство. В една изчерпателна степен „примитива” тук е включен и в големия контекст на науките за човека, обществото, културата, религията и раждането на естетиката като наука за изкуството. Специално и заслужено е коментирана изключителната роля на археологията и зараждането на музейното дело, което започва да подрежда и осмисля културната история на човечеството, превръщайки го в единно човечество.

Срещата на художниците с „примитива” маркира времето на революционни промени. Авторът развива подробно картината на този важен етап от съдбата на съвременното изкуство. В бунта срещу изчерпаните клишета на традицията, превърнали изкуството в каприз и салонен фалш, художниците откриват в праформите дълбокия изначален смисъл на творчеството. В тази част на изложението са изведени най-важни внушения по темата за това, че отношението към „примитива” идва не с взаимстване на теми, мотиви и форма, а с тотално изчистване на целите и смисъла.

Имената на световни автори, тяхното творчество и писания придават конкретен колорит на епохата на европейския авангард за начина по който тогава – като исторически момент, художниците виждат промяната не като скандал и екзотика на поведението, а като дълбок хуманен порив и като нещо сериозно и съществено.

Изчерпателно е изложена и темата за „примитива” и българската пластична традиция. След Освобождението една амбициозна нова държавност и дух на духовно възраждане много бързо приобщават българите към ставащото в Европа. По исторически, а не провинциални причини, у нас процесите преминават по спокойно, като същественото е не отрицанието, а съзидателния момент в раждането на една нова културна идентичност. Съпротивата, която в Европа придаде остър драматизъм на ставащото – по причина, че у нас исторически тази съпротива липсваше, направи така, че нещата у нас се развиха много по спокойно. Изложението справедливо отбелязва различни форми на обществена активност и апостолската работа на културно-просветни сдружения, както и усилията на видни български автори в изграждането на нови духовни и национални ценности.

Глава втора: **„Праисторическата пластика от българските земи”** навлиза в един по спокоен етап на основната тема. С един сериозен обем се излага почти пълната фактология по тази част. Тук характерът на въпросите е изложение, което изключва тези и полемика, като излага спокойно история и характеристики.

Главата започва с хронология на открития и публикации. Подробно е проследена историята в темите: „културно историческо развитие на древните земеделски общества по българските земи”; „иконография на праисторическата антропоморфна пластика”; „семантични аспекти на праисторическата пластика”; „символиката вплетена в изображението на човешката фигура”. Темите са коментирани в комплекса на духовност и мироглед, формирани в религиозно-митологична система със съответна обредност и практики. Така системата изгражда духовни и пространствени

структури, които внасят ред в личния и обществен живот и тече общуване между хората и заобикалящия ги свят.

От разгледания спектър на символни значения при антропоморфната пластика, което авторът изрично посочва като важен аспект на труда, човешкото тяло е коментирано като основен елемент в историята на пластиката. Със способността си разнолико да проектира действителност, тялото наистина се превръща в безкраен модел на необятния свят.

Глава трета: **„Българската скулптура и езикът на праформите”** развива централната тема на труда – как, отнесено към една световна тема, се развива нашия национален вариант за контакта с праисторическата пластика. Малко неочаквано в изложението е включена политическа история и социология. Приемам това с обяснението на специфични обстоятелства, които пряко и силно се отразиха на нашето изкуство, което като „елемент” на идеология, беше дълго време в рамките на система от цензура и протокол.

В една достатъчна степен авторът излага обстоятелства и развитие на обстановката през тези години.

Справедливо е очертана ролята на приложното ни изкуство, от където идва първия сериозен пробив в ситуацията. Неговата естествена връзка с народното ни изкуство и традиции, както и усилията на талантиливи автори, връщат сериозност и дълбочина, преодолявайки наложената роля на дребна битова декоративност и фолклорни реминисценции. Така възраждането на традиции и изобразителни форми, както и появата на едно ново отношение към материала, разширяват регистъра от внушения, теми и чисто професионални характеристики на формата, с което малко по малко нашето изкуство започва да се връща към исконни ценности на идентичност и приемственост, изграждайки съвременния си облик и присъствие в световната културна общност.

Темата за влиянието на праисторическата антропоморфна пластика върху българската скулптура е развита върху конкретни примери от творчеството на български творци. Авторът се е

постарал да разкрие как се ражда тяхното отношение към „примитива“ и кое провокира техните търсения и конкретните пътища по които те достигат до праисторическата пластика.

Справедливо авторът отбелязва, че подборът от имена и творчество цитира явно заявените прилики и контакти. Справедливо е и да допуснем, че има много влияния, които се проявяват по сложно и надхвърлят видимото като стилистично подобие. Така видяна темата обаче, това би я разширило до невъзможна степен и е коректно да приемем, че показаното е напълно достатъчно за да бъдат изведени целите на изследването.

При цитираните автори и творчество, независимо от конкретните лични подходи, авторът изтъква основни мотиви на контакта с праисторическата пластика у българските художници, а именно засиления интерес към традициите и културно-историческото наследство, а в чисто професионален план – към пластичния и символния аспекти на пластиката.

Като лична мотивация не изключвам и сантименталния мотив на конкретно изникнала симпатия и реакции, които раждат единичните инциденти в творчеството на много автори.

И все пак – отново в общ план: Съвременното изкуство и съвременните автори усетиха съзидателна мощ на древната пластика и нейното съзидателно отношение към света.

С това тя бе призвана да подкрепи мисията на съвременното изкуство при общата криза на ценностите, а именно да „събере“ завладения от силите на хаоса разпадащ се човек (по красивия израз на автора).

Иска ми се с последното да завърша рецензията по текста.

Отбелязвам накрая основните приноси моменти на дисертацията:

1. Съставен е най-пълния до момента каталог на праисторическата антропоморфна пластика от българските земи.
2. За първи път праисторическата антропоморфна пластика е представена от съвършено нова гледна точка – различна от

традиционния коментар на археологията. Проведено е обстойно и самостоятелно изследване от гледна точка на пластичното изкуство.

3. За първи път се проследява публикуването на праисторическа антропоморфна пластика в археологически и изкуствоведски публикации от началото на 20 век до днес.
4. За първи път праисторическата антропоморфна пластика от българските земи е разгледана в паралел с творчеството на съвременни български скулптори.
5. За първи път произведения на български скулптори, инспирирани от праисторическото изкуство са събрани в рамките на едно изследване. Публикувани са неизвестни факти от творческата биография на част от представените автори, както и техни произведения.

В заключение:

С пълна убеденост смея да твърдя, че дисертационния труд на Дона Стелиянова Стоянова „Праисторическата пластика и нейните съвременни проекции в българската скулптура” има високите научни достойнства, които ми дават пълните основания да предложа присъждането на Дона Стелиянова Стоянова образователната и научна степен „Доктор”.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. Иван Праматаров)

София,
28.01.2013 г.